

EVA CSÉMYOVÁ

DÍLO MISTRA ŠABLONOVÉHO KONVOLUTU VE SVĚTLE NOVÝCH POZNATKŮ

Šablonová malba patří podobně jako gravírování, pressbrokát nebo puncování mezi dekorativní techniky užívané ve středověkém umění.¹ Principem této techniky je opakované nanášení barvy na podklad za použití pomůcky – šablony – zhotovené z pergamenu či olejem impregnovaného papíru, v němž jsou vyříznuty otvory tvořící požadovaný motiv. Jednodušší variantou jsou izolované motivy, typicky hvězdy nebo květy, které byly otiskovány individuálně a s dodržením pravidelných rozestupů. V případě složitějších, o to však vizuálně působivějších nekonečných šablonových motivů určených ke zdobení větších souvislých ploch, byl jejich vzor navržen tak, aby mohl být neomezeně vertikálně či horizontálně rozšiřován. Nutností pro zachování soudržnosti takového šablony bylo při jejím komponování rozdělení otvorů tvořících motiv do drobnějších celků, mezi nimiž byly ponechány úzké nevyříznuté pásy hmoty šablony, tzv. spojovací můstky.

S užitím šablonové malby se setkáváme u deskových maleb, kde byla užívána k napodobení složitých vzorů brokátových látek, ale také k vytvoření drobných prvků vegetace i rozsáhlejších kompozičních schémat,² rámy pak zdobily drobné motivy provedené barvou nebo zlacením. U nástěnných maleb byly šablony kromě znázornění vzorů tkanin užívány i pro orámování jednotlivých výjevů a rozrušení pozadí scén. Největšího uplatnění, co se velikosti dekorované plochy a škály použitých motivů týče, se šablonové malbě dostalo v interiérech kostelů, kde se kromě plochých dřevěných stropů rozšířila i na další prvky zhotovené ze dřeva, jako jsou zábradlí empor a schodišť, a dále na vybavení kostela a mobiliář – kazatelny, skříně, truhly, lavice či klekátko.

Přestože užití šablonové malby nebylo ve středověku nijak vzácné, zůstává řada problémů souvisejících s poznáním této techniky a jejím využitím v rámci uměleckého provozu

dosud nevyjasněných. Jednou z otázek je možnost přesvědčivé atribuce různých realizací stejnému autorovi, respektive dílně, na základě výskytu identických šablonových motivů.³ Východiskem této úvahy je předpoklad, že součástí vybavení dílny byla sada pomůcek, kterou si umělci či řemeslníci sami zhotovili a s níž pracovali na jednotlivých zakázkách.⁴ Možnosti dospět k jednoznačnému závěru však brání jak dosud nedostatečně vyjasněná představa o fungování středověké umělecké dílny, tak i torzálnost dochovaného památkového fondu, kdy výskyt podobných příkladů, jejichž průzkum by napomohl tuto hypotézu ověřit, je vzácností. Jedním z nich je objev shodných šablonových motivů v Českém Dubu a v Oberndorfu dokumentovaný T. Edelem.⁵

MISTR ŠABLONOVÉHO KONVOLUTU

V trezoriu **kostela sv. Ducha v Českém Dubu** se dochovala pozdně gotická dvoudvěřová skříň bohatě zdobená šablonovou malbou (118,5 x 201 x 53 cm), jejíž vznik je vřazován do druhé poloviny 15. století.⁶ Postup vyhotovení této výzdoby byl jak u malovaných stropů, tak i u mobiliáře obdobný. Dřevěná plocha byla nejprve opatřena křídovým podkladem, na nějž mohla být v dalším kroku provedena ozdobná barevná podmalba, která má v případě skříně z Českého Dubu podobu klikatkových pásů v bílé, červené a zelené barvě. Poté následovalo dekorování celé plochy otisky šablon černou barvou, které mohly být lokálně zvýrazněny barvami metodou soustisku. Tímto způsobem byla dekorována střední partie skříně, na dveřích a bocích byly motivy otisknuty do středů jinak nezdobených polí.

K výzdobě skříně bylo užito 14 různých motivů, mezi nimiž se objevují v šablonové malbě oblíbené geometrické

¹ Tento výstup vznikl v rámci projektu *Vývoj konceptů evropské kultury a myšlení v komparativní perspektivě umění a filosofie* podprojektu *Šablonová malba ve výzdobě interiérů a mobiliáře středověkých kostelů Německa* řešeného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze z prostředků Specifického vysokoškolského výzkumu na rok 2016.

² Během restaurování oltáře z Wurzachu od Hanse Multschera bylo odhaleno užití celkem 16 různých šablon pro znázornění stébel trávy, květů a listů stromů. Michael GALLAGHER, *The Passion Scenes of the Wurzach Altar. Restoration and painting technique interim report*, Jahrbuch der Berliner Museen 38, 1996, s. 201–213; A. F. Köllermann poukazuje na použití šablon Konradem Laibem při tvorbě kompozice Ukřižování ze Salzburgu a z Grazu. Antje-Fee KÖLLERMANN, *Exkurs: Werkgenese und Vorlagenarchivierung bei Conrad Laib*, in: Antje-Fee Köllermann, Conrad Laib. Ein spätgotischer Maler aus Schwaben in Salzburg, Berlin 2007, s. 150–159; Podobný příklad užití obrysové šablony byl doložen i u výzdoby kaple sv. Kříže na Karlštejně. Radana HAMSÍKOVÁ, *Varianty přípravné kresby a dílenská praxe*, in: Jiří Fajt, Magister Theodoricus, dvorní malíř císaře Karla IV.: umělecká výzdoba posvátných prostor hradu Karlštejna, Praha 1997, s. 598–599.

³ Identických ve smyslu námětu a kompozice, s možnými drobnými odlišnostmi v technickém zpracování a kvalitě otisku. Analogické otázky vyvstávají také u dalších dekorativních technik užívaných ve středověku. Hans WESTHOFF (ed.), *Graviert, gemalt, gepress: spätgotische Retabelverzierung in Schwaben, Württemberg* 1996.

⁴ T. Edel považuje výskyt identického šablonového motivu květu užitého na deseti deskách karlštejnské kaple sv. Kříže vzešlých z dílny Mistra Theodorika a na Emauzském Ukřižování za potvrzení blízkého vztahu těchto uměleckých děl. Tomáš EDEL, *Šablonová malba v dvorském malířství císaře Karla IV.*, in: J. Fajt (ed.), *Dvorské kaple vrcholného a pozdního středověku a jejich umělecká výzdoba*, Praha 1998, s. 388–389; Tomáš EDEL – Jan ROYT – Radek BROŽ, *Příběh gotické šablony*, Praha 1997, s. 8–13.

⁵ T. EDEL – J. ROYT – R. BROŽ, *Příběh gotické šablony*, s. 28–37.

⁶ Skříň byla roku 1994 restaurována a následně umístěna v Podještědském muzeu Karolíny Světlé. Na základě restaurátorského průzkumu byla vytvořena kopie s rekonstrukcí původní šablonové výmalby včetně barevnosti. T. EDEL – J. ROYT – R. BROŽ, *Příběh gotické šablony*, s. 28–37; Tomáš EDEL – Radek BROŽ, *Malba přes šablonu jako projev měšťanské výtvarné a stavební kultury pozdního středověku*, *Archaeologia historica* 20, 1995, s. 481–489.

Obr. 1a. Kružba, 2. polovina 15. století, šablonová malba, Podještědské muzeum, restaurátorská kopie skříňe. Foto: Eva Csémyová, 2017.

Obr. 1b. Kružba, počátek 16. století, šablonová malba, Kirchgattendorf, patronátní lavice. Foto: Eva Csémyová, 2016.

a brokátové vzory, variace architektonických kružeb (**obr. 1a**), a dále se setkáme s motivem novozákonní assumpty a bernardinským sluncem s christogramem IHS. Spíše výjimkou je v rámci šablonové malby hojný výskyt zoomorfních námětů, které jsou zastoupeny motivem pádicího jelena, draka, gryfa (**obr. 2a**) a výjevem tvořeným párem dvounohých zvířat s dlouhými, vzájemně propletenými krky, která mezi svými hlavami s drobnými růžky a nakročenýma nohama přidržují dvě královské koruny (**obr. 3a**).⁷ Výčet završuje v rámci šablonové malby rovněž neobvyklý motiv tančícího galantního páru (**obr. 4a**).

V německém **Oberndorfu** stojí při kostele Nanebevzetí Panny Marie drobná stavba obdélného půdorysu (7,3 x 6,2 m), užívaná dnes jako hřbitovní kaple. Vnitřní prostor je nečleněný a zastropěný plochým dřevěným stropem, dnes již bohužel silně poškozeným, jehož datace je řazena podle vzniku bu-

⁷ Tento neobvyklý motiv je snad možné v obecné rovině vykládat jako svornost vedoucí k dobré vládě. Jan ROYT, *K ikonografii šablon*, in: T. EDEL – J. ROYT – R. BROŽ, *Příběh gotické šablony*, s. 54–55.

Obr. 2a. Gryf, 2. polovina 15. století, šablonová malba, Podještědské muzeum, skříň. Foto: Eva Csémyová, 2017.

Obr. 2b. Gryf, počátek 16. století, šablonová malba, Kirchgattendorf, patronátní lavice. Foto: Eva Csémyová, 2016.

dovy do období konce 15. století.⁸ Plocha stropu je lištami rozdělena do deseti podélně orientovaných pásů, z nichž každý představuje jedno výzdobné pole dekorované vždy dvěma nekonečnými šablonovými motivy tak, že jeden z nich tvoří středový pás lemovaný po obou stranách druhým motivem. K výzdobě stropu bylo užito 14 různých šablon nejčastěji s geometrickými, architektonickými nebo vegetabilními náměty. Na několika místech je pak nekonečný průběh středového pásu přerušen a jsou do něj vsazeny otisky šablon, s nimiž se setkáváme na skříni z Českého Dubu – dvojice tvorů s propletenými krky (**obr. 3b**), gryf, lev (**obr. 5a**), a dále pak motiv dvojice draků s propletenými krky.

Na základě doložení výskytu shodných šablonových motivů ve výmalbě skříňe z Českého Dubu i stropu v Oberndorfu navrhl T. Edel uvažovat o jejich spojení s jedním autorem, kterého pomocně označil jako Mistra šablonového konvolutu.⁹ Za

⁸ TAMTÉŽ, s. 27–29.

⁹ Ohledně autorství šablonových maleb v interiérech kostelů je třeba spíše než o jednotlivci uvažovat o práci specializované dílny, jejíž podoba doposud není spolehlivě prokázána. Siegfried Hartwagner navrhuje, že výzdoba mohla být prováděna specializovanými malíři, kteří byli členy tesařských dílen. S přihlédnutím ke skutečnosti, že k provedení tohoto druhu dekorace není potřeba hlubších znalostí malířství, by bylo možné zvážit i ztotožnění autora výmalby přímo s řemeslníkem zhotovujícím dřevěný strop. – Siegfried HARTWAGNER, *Schablonierte sowie bemalte Holzdecken in Kärnten und ihre*

Obr. 3a. Dvojice tvorů s propletenými krky, 2. polovina 15. století, šablonová malba, Podještědské muzeum, skříň.
Foto: Eva Csémyová, 2017.

Obr. 3b. Dvojice tvorů s propletenými krky, konec 15. století, šablonová malba, Oberndorf, hřbitovní kaple při kostele Nanebevzetí Panny Marie, strop. Foto: Eva Csémyová, 2016.

jádro souboru považoval motivy jelena, draka, gryfa, lva a dvojice tvorů a draků s propletenými krky.¹⁰ U všech těchto šablon je patrná zkušenost v jejich komponování, kdy motivy jsou podobné složitě kraje s hlavním námětem definovaným pevnými obrysovými liniemi obklopeným vegetabilním dekorem ukrývajícími nezbytné konstrukční detaily šablony. Ohledně posloupnosti vzniku těchto památek vyslovil Edel předpoklad, že nejprve byla zhotovena výmalba stropu v Oberndorfu a následně byla dílna pozvána do Českého Dubu stavitelem Konrádem Pflügerem, kde kromě skříňe mohla vytvořit i strop a další vybavení kostela.¹¹

Restaurierung, Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege 22, 1968, s. 158; Eva Csémyová, Středověká šablonová malba ve střední Evropě, diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze 2014, s. 37.

¹⁰ T. EDEL – J. ROYT – R. BROŽ, *Příběh gotické šablony*, s. 28–37.

¹¹ Domácím příkladem může být nedochovaný kostel sv. Martina v Tošovicích, kde šablony zdobily strop, emporu i truhlu na paramenta – Gustav STUMPF, *Die ehemalige Holzkirche in Taschendorf, Das Kuhländchen: Geschichts- und Kulturbilder aus alter und neuer Zeit* 6/46, 1925, s. 2–6, 17–21; Obdobným příkladem ze zahraničí je kostel sv. Archanděla Michaela v polském Dębne Podhalańském, kde je šablonami zdoben strop v lodi i presbyteriu, chórová lavice

DOKUMENTACE VÝSKYTU ŠABLONOVÝCH MOTIVŮ V NOVÝCH LOKALITÁCH

S pokračujícím výzkumem šablonové malby v interiérech kostelů, realizovaným autorkou tohoto příspěvku, se podařilo počet památek, které lze na základě výskytu shodných šablonových motivů spojit s výše zmíněnou skupinou, rozšířit o čtyři nové lokality v Německu a ve Slovinsku.

První z těchto památek je kostel sv. Martina v **Etzoldshainu** poblíž Lipska. Tato pozdně románská stavba z přelomu 12. a 13. století je tvořena obdélnou lodí (8,47 x 7,1 m) s pravouhlym chórem (5,91 x 4,68 m). Během 16. století byly chór i loď kostela zastropeny plochým dřevěným stropem zdobeným šablonovou malbou, která byla v 18. století překryta štukem. Výzdoba byla znovu objevena až během restaurátorského zásahu zahájeného roku 1959. V chóru se dochoval kompletní výzdobný program, který tvoří devět vegetabilních, architektonických a geometrických motivů otiskovaných v nekonečných vzorech na podélně orientované desky, jejichž povrch byl rozrůzněn barevnou podmalbou. Výzdoba v lodi však vlivem poškození dřevěných desek zanikla, bylo proto přistoupeno k výměně celého stropu. Nová výzdoba přejímá všechny motivy z chóru, které byly doplněny o osm dalších šablonových motivů, jejichž původ není znám.¹²

K původnímu vybavení kostela patřila i empora zdobená šablonovou malbou, která byla během rozsáhlé přestavby v 18. století zrušena. Zřejmě jediným jejím dochovaným pozůstatkem je drobná čtvercová deska, která zůstala zavěšená na jižní stěně lodi. Na této desce se objevuje motiv tančícího galantního páru (**obr. 4b**) známý z výzdoby skříňe z Českého Dubu, otisky se však od sebe odlišují. U motivu z Českého Dubu jsou tanečníci obklopeni ozdobnou sítí můsteků, do nichž je vkomponována vegetace a do oblouku se stáčející nápisové pásky se symbolickými náznaky písma. Oděv muže je naznačen pouze několika linkami, u tanečnice naopak rozpoznáme pas a řasení sukně. U otisku z Etzoldshainu je vzhledem ke stavu desky okolí postav téměř nezřetelné, stále patrné jsou však detaily mužova oděvu a obou tváří tanečníků. Zatímco u první z šablon jsou oči, obočí, ústa a nosy naznačeny poněkud naivně a muž hledí vzhůru, v Etzoldshainu jsou v rámci technických možností šablony rysy tváří provedeny v elegantním detailu a oba tanečníci hledí na sebe.

Druhou lokalitou je kostel sv. Michala v **Reinstädtu**, původně drobná románská stavba z konce 12. století, která získala na počátku 16. století šablonovanou výzdobu dřevěných

i kazatelna. Zofia MEDWECKA, *Inwentaryzacja malowidel ściennych w kosciole w Dębnie Podhalańskim, Ochrona Zabytków* 15/2, 1962, s. 19–25.

¹² Odkryv šablon byl proveden bez vědomí příslušného památkového orgánu (Institut für Denkmalpflege Dresden) a nebyla provedena fotodokumentace, která by objasnila nálezový stav. Důkazem pro přítomnost šablonové výzdoby v lodi je nález dnes nedochovaných desek na půdě kostela zdobených touto technikou. Lze zvažovat, že neznámé motivy mohly být přejaty z těchto desek. Tim BEIKERT, *Dokumentation der Schablonenmuster an der Decke der Kirche zu Etzoldshain, Anfang des 16. Jh.*, seminární práce na Hochschule für Bildende Künste Dresden, 1986.

Obr. 4a. Galantní pár, 2. polovina 15. století, šablonová malba, Podještědské muzeum, skříň. Foto: Eva Csémyová, 2017.

prvků interiéru.¹³ Zatímco strop lodi se do dnešní doby i díky citlivě provedenému restaurátorskému zásahu realizovanému na přelomu 80. a 90. let minulého století dochoval ve velmi dobrém stavu, výzdoba zábradlí schodiště vedoucího na emporu a strop pod ní byly vážně poškozeny opakovanými přemalbami. Výmalba v chóru zcela zanikla spolu s výměnou stropu roku 1725.¹⁴

Strop je rozdělen úzkými lištami do pěti řad, z nichž každá je dělena do 13 nestejně širokých výzdobných polí. Koncepte výzdoby je výjimečná v tom, že jednotlivé motivy nejsou kladeny podélně ve směru orientace stropu, jak bývá zvykem, ale naopak prostupují v příčném směru mezi jednotlivými poli. Středem každé řady vede výzdobný pás tvořený ze tří řad šablonových otisků, z nichž krajní dvě jsou provedeny stejným, opačně obráceným motivem. Plocha obou širokých pásů na okrajích je pak vyplněna rozdílným nekonečným šablonovým otiskem. Pro dekorování stropu bylo užito celkem 21 vegetabilních nebo architektonických motivů provedených meto-

¹³ Podle výsledků dendrochronologického průzkumu byly jedle použité pro výrobu stropu poraženy v letech 1517–1518. Uwe WAGNER, *Dokumentation der Schablonenmuster M 1:1 an der Decke der Kirche zu Reinstädt/Jena, Anfang 16. Jh.*, seminární práce na Hochschule für Bildende Künste Dresden, 1986.

¹⁴ Uwe WAGNER, *Die Spätgotische Schablonenmalerei. Zum Stand der Untersuchungen der Schablonenmalereien der Kirche zu Reinstädt*, Beiträge zur Erhaltung von Kunstwerken 8, 1999, s. 21–30.

Obr. 4b. Galantní pár, 1. polovina 16. století, šablonová malba, Etzoldshain, kostel sv. Martina, fragment zábradlí empory. Foto: Eva Csémyová, 2016.

dou barevného soutisku s využitím bílé, červené, modré, zelené a žluté barvy.

Jak ve výzdobě skříňě z Českého Dubu, tak i stropu z Reinstädtu se objevuje architektonický kružbový motiv s fiárou doplněný třemi hvězdami. Otisky z obou lokalit se od sebe odlišují mírou dochovaní užité šablony. V Českém Dubu jsou patrné drobné detaily v podobě tečkování ve středu hvězd, mizí však přerušovaná linie kopírující tvar oblouků a v některých partiích je patrné poškození. Šablona v Reinstädtu patrně přišla vlivem používání o řadu původních spojovacích můstek. Za povšimnutí stojí rovněž odlišná práce s barvou, kdy v Reinstädtu jsou vybrané partie zvýrazněny barevným soutiskem, zatímco v Českém Dubu se oproti průběhu motivu stává dominantní barevnou podmalba.

V evangelickém kostele v **Kirchgattendorfu** se na severní a jižní straně chóru dochovaly dvě dvanáctimístné, patronátní, pozdně gotické stally. Jejich vznik spadá do 16. století a je spojován s donací pánů ze Sparnecku sídlících na nedalekém hradě v Gattendorfu.¹⁵ Barokní úpravy a přemalby z druhé poloviny 17. století ukrývaly bohatou výzdobu bočních stěn,

¹⁵ Zpráva o donaci lavic se váže k roku 1509, letopočet 15(0)9 se objevuje rovněž v řezané výzdobě na dorsale. Za konzultaci děkuji PhDr. J. Roháčkoví, CSc., Peter BRAUN, *Die Herren von Sparneck. Stammbaum, Verbreitung, Kurzinventar*, Archiv für die Geschichte von Oberfranken 82, 2002, s. 71–106; Konrad BEDAL, *Dorfkirchen in Franken*, Bad Windsheim 2015, 240–241.

Obr. 5a. Lev, konec 15. století, šablonová malba, Oberndorf, hřbitovní kaple při kostele Nanebevzetí Panny Marie, strop. Foto: Eva Csémyová, 2016.

Obr. 5b. Lev, počátek 16. století, šablonová malba, Kirchgattendorf, patronátní lavice. Foto: Eva Csémyová, 2016.

záklenků i korunních říms provedenou plochou řezbou variující motivy úponků s listovým, na dorsale jsou nad jednotlivými místy vyřezány kroužené či vegetabilní motivy, fantaskní náměty, cechovní znaky a erb donátorské rodiny.

Přední strana lavic je zdobena šablonovou malbou provedenou nejspíše přímo na dřevě černou barvou.¹⁶ Setkáváme se zde s odlišným estetickým záměrem, kdy jednotlivé motivy nejsou otiskovány do podoby nekonečného vzoru vyplňujícího plochu, ale jsou kladeny v rozestupech vedle sebe. Ke zhotovení výzdoby bylo užito celkem sedm motivů. Mezi třemi z nich, které svou inspiraci čerpají z gotického architektonického tvarosloví, se objevuje kružbový motiv s fiálou doplněný třemi hvězdami (**obr. 1b**) vyskytující se jak v Českém Dubu, tak v Reinstädtu. Ve srovnání s ostatními lokalitami se v Kirchgattendorfu u tohoto motivu dochovalo nejvíce drobných detailů v podobě dekorativních středů hvězd, přerušovaných linií na obloucích nebo prokresby fiál. Početné jsou ve výzdobě zastoupené zoomorfní motivy v podobě heraldické orlice, lva (**obr. 5b**) a gryfa (**obr. 2b**). Výčet pak uzavírá monogram Krista IHS.

Motiv lva objevující se v Kirchgattendorfu se nápadně podobá otisku z Oberndorfu, avšak zůstala z něj zachována jen postava šelmy, okolní prvky v podobě vegetabilní dekorace propojené můstky zcela chybí. Zajímavé je, že tento motiv se v rámci výzdoby objevuje rovněž na dorsale jedné z lavic provedené technikou ploché řezby. Otisk šablony s motivem gryfa se v nejdětalnějším provedení dochoval v Českém Dubu. V Oberndorfu, pokud je to vzhledem k poškození výmalby stropu možné tvrdit, dochází ke zvětšení plochy šablony na úkor otvorů určených pro nanášení malby, klesá počet dekorativních detailů a mizí některé můstky. V Kirchgattendorfu jsou patrné podobné tendence, u některých partií vegetabilní dekorace se vytrácí jejich původní podoba, v okrajových částech

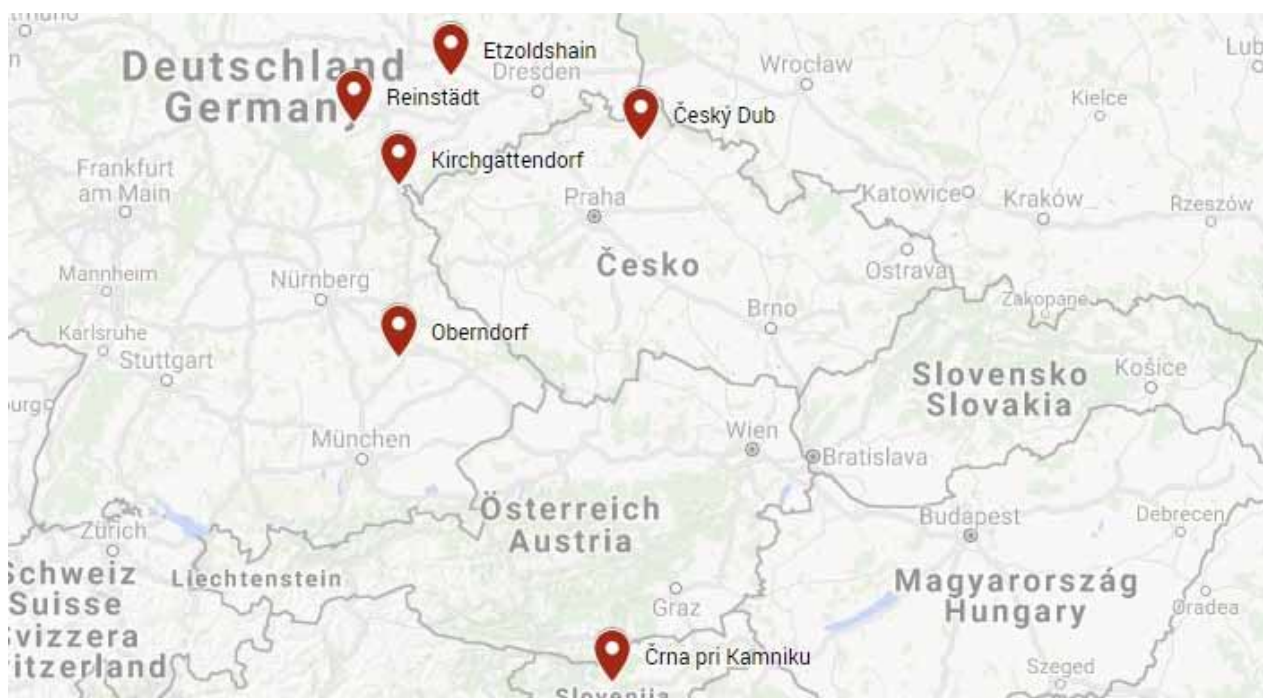
je poškozen i hlavní motiv bájného zvířete a šablona získává druhotné doplňky v podobě výraznější kresby oka.

Poslední z lokalit je drobný kostel sv. Petra stojící v kopcích nad vesničkou **Črna pri Kamniku** ve Slovinsku. Jeho loď je zastropena plochým dřevěným stropem (12,5 x 6,4 m), jehož vznik je datován do doby přelomu 15. a 16. století.¹⁷ Tvoří ho dvě řady nestejně širokých, podélně orientovaných desek, kterých je v západní polovině lodi 18 a u presbyteria 16. Předěl mezi řadami překrývá široká lišta vyřezávaná po stranách do podoby gotických trojlístů, místa styku jednotlivých desek pak překrývají užší lišty. Podklad maleb tvoří klikatkové pásy, které vzájemně provazují jednotlivé desky a lišty do jednodité působící plochy. Původně byly pruhy barevné – objevovala se zde bílá, červená a zelená, dnes je však vzhledem ke špatnému stavu stropu původní barevnost značně vybledlá. V rámci výzdoby stropu se vyskytuje bohatá škála často do detailu propracovaných motivů. Velké oblibě se těší vegetabilní, geometrické a architektonické vzory, výmalbu pak doplňují variace brokátových vzorů. Jedinečný je v rámci výmalby tohoto stropu výskyt pomocí šablony provedené lidské postavy. Jako u jednoho z mála kostelů Slovinska je strop zdoben i zoomorfními náměty, které jsou většinou velmi subtilní.

Většího formátu je motiv tvorů s propletenými krky a korunami, který se objevuje na skříní v Českém Dubu a na stropě v Oberndorfu. Vzhledem k poškození výmalb obou stropů, kdy se motivy nedochovaly v úplnosti, je jejich porovnání obtížné. Cenné jsou v tomto ohledu snímky stropu kostela sv. Petra pořízené roku 1924 France Stelēm pro slovinské soupisy památek, kde je ještě dobře patrná subtilita užití šablony a přítomnost drobných ozdobných detailů na tělech i tvářích zvířat i na obou korunách, které snad umožňovaly i lepší po-

¹⁶ Šablonovou malbou byly původně dekorovány i další dřevěné prvky interiéru kostela, jak ukazuje nález desek druhotně užitých v konstrukci barokních lavic v lodi.

¹⁷ Smrky užitě pro zhotovení stropu byly podle dendrochronologické analýzy pokáceny roku 1499. Dejan PERČIČ – Katarina ČUFAR – Martin ZUPANČIČ, *Dendrokronološke raziskave lesa iz stavb pri Sv. Primožu nad Kamnikom*, Kamniški zbornik 17, 2004, s. 269–274.

Obr. 6. Mapa s vyznačením jednotlivých lokalit s výskytem šablonových motivů. Zdroj: GoogleMaps, 2016.

chopení významu tohoto námětu.¹⁸ V Českém Dubu se už tyto dekorativní prvky vytrácejí a v Oberndorfu se setkáváme se zmožutněním původních tvarů a ztrátou spojovacích můstků.

K OTÁZCE DÍLENSKÝCH SAD ŠABLON

Průzkum motivů ukázal, že se jednotlivé otisky shodného námětu výrazně odlišují v závislosti na dochování užitých šablon, které je možné posuzovat na základě jasnosti vymezení a velikosti tvarů, patrnosti drobných dekorativních detailů a přítomnosti spojovacích můstků. S degradací šablon vlivem jejich opakovaného užití se setkáváme také u dalších památek, u nichž byla příslušnost k jedné dílně přesvědčivě prokázána nejen na základě výskytu shodných šablonových motivů, ale i jednotného názoru na celkové řešení dekorované plochy, geografické blízkosti a podobné dataci. V těchto případech probíhá opotřebení šablony postupně, a to jak v rámci výzdoby jedné památky, tak i celé skupiny.¹⁹ Oproti tomu však v námi sledovaném souboru přímá souvislost mezi mírou opotřebení šablony a dobou vzniku chybí. Namísto spojení výzdoby všech lokalit s činností jedné dílny tzv. Mistra šablonového konvolutu se proto jeví jako vhodnější možnost uvažovat o existenci více dílen, k jejichž vybavení patřily šablony se shodným motivem.²⁰

¹⁸ France STELĚ, *Politický kraj Kamnik. Umetnostno topografski opis*, Ljubljana 1929, s. 198–9; V 80. letech 20. století, byla výzdoba zřejmě již tak poškozená, že Nataša Golob tento motiv ve své disertaci nezmiňuje. Nataša GOLOB, *Poslikani leseni stropi na Slovenskem do sredine 18. stoletja*, Ljubljana 1988, s. 50, 53–61, 73, 167.

¹⁹ Příkladem mohou být stropy dvojice korutanských kostelů ve Schlaitzen a Radnig, dále výzdoba kostela sv. Jiljí, sv. Cecilie a sv. Vavřince v Murau a blízkém okolí, nebo polská skupina tří kostelů v Dębne Podhalańském, Harklowé a Łopuszné.

²⁰ Podobně se jak v rámci polychromie trojice výše zmíněných polských kostelů, jejichž vznik je datován kolem roku 1500, tak i v ploše

Pokud by byla tato úvaha správná, musela by pro ně existovat společná, nám dnes neznámá předloha. Jak již bylo zmíněno, šablonová malba a dekorativní techniky obecně byly ve středověku s oblibou používány pro znázornění drahých látek, a lze tedy očekávat, že určité druhy vzorů čerpají svou inspiraci přímo z dobových tkanin.²¹ Jiným vysvětlením může být vzájemná spolupráce umělců či dílen, spojená s výměnou či kopírováním používaných šablon.²² Lze pracovat i s variantou existence specializovaných výrobců zabývajících se produkcí předloh pro zhotovení dekorativních prvků, případně přímo šablon.²³ Přirozeně se rovněž nabízí možnost uchování a šíření motivů prostřednictvím do dnešní doby nedochovaných vzorníků.²⁴ Nastíněné možnosti vysvětlení výskytu shodných motivů ve výzdobě místně a časově nesouvisejících děl však nelze považovat za vyčerpávající, bližšímu objasnění této problematiky bude třeba věnovat pozornost v rámci dalšího výzkumu.

stropu kostela sv. Kateřiny v Rybníku-Wielopoli datovaného do roku 1534, jehož výzdoba je však dílem jiné dílny, vyskytuje shodný motiv jelena. Zatímco u skupiny starších kostelů je daný motiv již poškozený vlivem používání, u mladšího kostela byla použita odlišná, nová šablona, na níž jsou dobře patrné veškeré detaily.

²¹ Anke KOCH, *Darstellung von Seidenstoffen auf schwäbischen Gemälden*, in: Hans Westhoff (ed.), *Graviert, gemalt, gepresst: spätgotische Retabelverzierungen in Schwaben*, Stuttgart 1996, s. 12–17.

²² T. EDEL, *Šablonová malba*, s. 388–389.

²³ Obdobná možnost je zvažována v případě puncování. Adam POKORNÝ, *Technika malby českých deskových obrazů 1400–1420*, in: Jan KLÍPA, *ymago de praga. Desková malba ve střední Evropě 1400–1430*, Praha 2012, s. 187.

²⁴ Józef FLIK – Małgorzata GRZESIK-ZAWADZKÁ, *Ornament patronowy. Rekonstrukcja techniki na podstawie kwater ołtarza św. Piotra i Pawła z Legnicy*, *Acta Universitatis Nicolai Copernici* 26, 1995 s. 6–7.